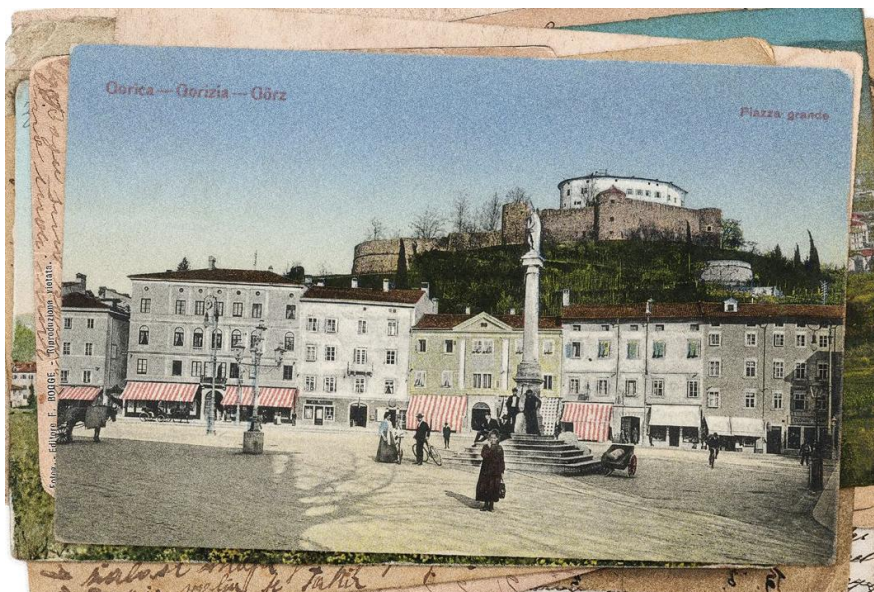

EPIC

MESTO NA MEJI. GORIŠKA V 20. STOLETJU

Nabor tem za šolsko leto 2026/ 2027

PEDAGOŠKI OBRAZSTAVNI PROGRAM

GŮ! 2025
NOVA GŮRICA
GORIZIA

Uradni program
Programma ufficiale
Official programme

Vsebina

1 UVOD O RAZSTAVI	3
EPICenter – spoznavajmo XX. stoletje	3
Razstava Mesto na meji. Goriška v XX. stoletju in pedagoški programi	4
Nastanek slovenske zahodne meje	5
2 PROGRAM ZA OSNOVNE ŠOLE	6
Vodenje s pripovednim pristopom	6
Nastanek slovenske zahodne meje	6
Prva svetovna vojna in begunstvo	7
Fašizem in Slovenci	7
Druga svetovna vojna in oblikovanje novih mej	7
XX. stoletje skozi umetniška dela	7
3 PROGRAM ZA SREDNJE ŠOLE	8
Tematika: Nastanek slovenske zahodne meje	8
Tematika: Spomin in zgodovina – vodstvo po razstavi s poudarkom na spominih	8
Tematska vodstva:	9
Multikulturno mesto Gorica – Gorz - Gorizia	9
Prva svetovna vojna in begunstvo	9
Fašizem in Slovenci	9
Druga svetovna vojna in oblikovanje novih mej	9
Povojna Evropa in nastanek novega mesta – primer Nova Gorica	10
XX. stoletje skozi umetniška dela	10
Na razpotjih zgodovine: 10 dogodkov in vprašanje drugačnega razpleta	10
4 OSNUTEK PEDAGOŠKEGA LISTA – OKVIRNIH TEM IN VPRAŠANJ	11
PREDMET AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO	24
Migracije in identiteta	24
Človekove pravice in sobivanje	24
5 KONTAKT	26
6 CENIK	26

1 UVOD O RAZSTAVI

EPICenter – spoznavajmo XX. stoletje

Novembra 2025 smo na meji med Slovenijo in Italijo odprli EPICenter – *Evropsko platformo za interpretacijo 20. Stoletja*. Skozi njegove vsebine želimo spodbujati vključevanje, skupne dejavnosti, kulturni dialog ter odprt razmislek o identitetah in dediščini goriške regije. Nekoč skladišče, je danes zasnovan kot čezmejni kulturni prostor, ki vključuje večnamensko konferenčno dvorano, kavarno, skupni delovni prostor ter prostore za stalne in začasne razstave.

V EPICentru je vmeščena stalna razstava *Mesto na meji*, ki pripoveduje zgodovino tega območja v 20. stoletju ter se zavestno odmika od enoznačnih in poenostavljenih interpretacij preteklosti. Ne teži k oblikovanju ene same »skupne« zgodovine, saj se razumevanje preteklosti v tem prostoru tradicionalno gradi na nacionalnih izhodiščih in pogosto v iskanju legitimnosti ene skupine na račun zamolčanih izkušenj ter bolečin drugih. Osrednje vodilo razstave je zato dati glas osebnim, pogosto prezrtim in raznolikim vidikom zgodb in razumevanja preteklosti. Pripoved izhaja iz osebnih pričevanj: zgodb družin, razdeljenih po vzpostavitvi meje, podob »drugega« in stereotipov, ki so zaznamovali vsakdanje življenje ob meji. S takšnim pristopom razstava odpira prostor za kritična vprašanja ter spodbuja razmislek o tem, kako je mogoče z vključujočim pristopom preseči dediščino zgodovinskih delitev in prikazati zgodovino skozi zgodbe utišanih in prezrtih, beguncev in priseljencev.

Mesto na meji odpira razmislek o drugačnih muzejih in razstavnih praksah ter poudarja, da so prebivalci lahko aktivni nosilci in varuhi spomina. Z dialogom, participativno interpretacijo in ponovnim vrednotenjem obmejne urbane dediščine tudi sporoča, da obmejni prostori danes omogočajo možnost drugačnega (s)poznavanja preteklosti ter zgodb, ki niso ne preproste in ne lahke.

Dr. Kaja Širok, avtorica razstave

Razstava Mesto na meji. Goriška v XX. stoletju in pedagoški programi

Razstava naslavlja več poglobitvenih tem, ki osvetljujejo zgodovinske procese na Goriškem v 20. stoletju. Med osrednjimi vsebinami so: *Nastanek slovenske zahodne meje, Spomin in zgodovina, Prva svetovna vojna, Fašizem in Slovenci, Druga svetovna vojna in oblikovanje novih mej, Povojna Evropa in nastanek novega mesta – primer Nova Gorica ter Nacionalizmi in oblikovanje identitet – mesta v 20. stoletju.*

Kljub raznolikosti tem je njihov skupni okvir prav nastanek slovenske zahodne meje, ki povezuje in osmišlja vse ostale vsebine. Razstava skozi različna zgodovinska obdobja prikazuje, kako se je prostor Goriške spreminjal glede na politične, družbene in kulturne okoliščine.

Obiskovalci tako spoznavajo razvoj mesta skozi več faz: od habsburškega mesta, ki je bilo del večnacionalne monarhije, do italijanskega mesta po prvi svetovni vojni, nato okupiranega mesta med drugo svetovno vojno in zavezniškega upravljanja v povojnem obdobju. Poseben poudarek je namenjen letu 1947, ko je nova meja razdelila prostor in spodbudila nastanek novega mesta – Nove Gorice.

S tem razstava ne prikazuje le političnih sprememb, temveč tudi vpliv teh prelomnic na vsakdanje življenje ljudi, njihove spomine in identitete. Preplet osebnih zgodb in širših zgodovinskih procesov omogoča celostno razumevanje, kako je nastanek zahodne meje zaznamoval prostor in ljudi ter oblikoval podobo mesta, kakršno poznamo danes.

Nastanek slovenske zahodne meje

Tema *Nastanek slovenske zahodne meje*, ki se lahko izvede kot celodnevni ali poldnevni program, posamezne teme (točke 2-7) pa tudi kot samostojne učne ure. Pedagoški program je zasnovan modularno, zato se prilagaja starostni skupini, željam šole in šolskemu kurikulumu, ki ga odkrivanje razstave smiselno dopolnjuje. Vodstvu se lahko priključi ogled dokumentarnih filmov *Moja meja* ali *Mesto na travniku*.

Pripravili smo več tematskih poti, katerih osnova je razstava »*Mesto na meji. Goriška v 20. stoletju*«. V eni šolski uri lahko obravnavamo eno ali več sob, medtem ko v dveh šolskih urah lahko izvedemo ogled celotne razstave. Na voljo so tudi splošno zasnovane teme pedagoških listov, ki jih prilagajamo glede na triado, tip šole ali izobraževalni program.

V primeru celodnevnega obiska priporočamo dodatni ogled razstave na Kolodvorski (»*Muzej na meji*«, v organizaciji Goriški muzej) ter obisk Trga Evrope. Ob slabem vremenu ali kot dopolnitev programa priporočamo dokumentarni film »*Moja meja*« ali »*Mesto na travniku*« (režija N. Velušček in A. Medved, koprodukcija Kinoatelje).

Pred izvedbo se posvetujemo s šolo o ciljih, željah in pripravi na vodstvo.
--

2 PROGRAM ZA OSNOVNE ŠOLE

Vodenje s pripovednim pristopom

Razstava je tematsko zasnovana, vsaka soba govori o nekem ključnem obdobju:

- Multikulturno mesto (1900- 1914),
- Krvavo mesto (1914- 1920),
- Sveto mesto (1920 – 1943),
- Okupirano mesto (1943- 1945),
- Čigavo mesto (1945- 1947),
- Novo mesto (1947- 2004) in
- Brezmejno mesto.

Vsaka enota na preprost in nazoren način predstavi spremembe v mestu ter življenje ljudi v različnih časih. Učence med ogledom ves čas spodbujamo k aktivnemu razmišljanju. S pomočjo vprašanj razmišljajo o različnih pogledih na zgodovino: ali je bilo mesto osvobojeno ali okupirano, kaj pomeni konec vojne in kako so ljudje doživljali spremembe meja. Pomembno je, da razumejo, da ima zgodovina več plati in znajo zgodbe povezati kronološko.

Pouk poteka ob spoznavanju literarnih del, zgodb o vrstnikih ter umetniških del, ki približajo občutje in razpoloženje tedanjega časa. Na ta način učenci lažje razumejo preteklost skozi izkušnje ljudi njihove starosti. Poudarek je na osebnih zgodbah ljudi. Te zgodbe učencem približajo, kako so velike zgodovinske spremembe vplivale na vsakdanje življenje, družine in odločitve posameznikov ter pomagajo razvijati empatijo in razumevanje preteklosti.

Pri pripravi programa lahko različne sklope med seboj povezujemo ali dopolnjevamo z dejavnostmi, ki jih šola organizira skupaj z drugimi ustanovami ali ponudniki.

V okviru celodnevni dejavnosti lahko posamezne ure združujemo ter jih dopolnjevamo tudi z aktivnostmi, ki potekajo izven lokacije razstave.

Nastanek slovenske zahodne meje

Čas: 2-3 šolske ure

Učenci dobijo informacije o spreminjanju slovenskih meja v 20. stoletju ter o različnih državnih ureditvah Goriške znotraj časovnic Avstro-Ogrske, Kraljevine Italije, Cone A

(Zavezniška vojaška uprava), Socialistične federativne republike Jugoslavije, osamosvojitve Slovenije in vstop v EU. Pogovarjamo se o dediščini, jezikih in identitetah,

Prva svetovna vojna in begunstvo

Čas: 1- 2 šolski uri

Učenci dobijo osnovne informacije o življenju na Goriškem pred, med in po prvi svetovni vojni, vključno z vsakdanjim življenjem ljudi in vplivom vojne na njihove domove. Spoznajo zgodbe beguncev, ki so morali zapustiti svoje kraje, ter razumejo vpliv propagande na prebivalstvo v času spopadov med Avstro-Ogrsko in Italijo. Učenci razvijajo razumevanje zgodovinskih sprememb ter posledic vojne za ljudi in prosto

Fašizem in Slovenci

Čas: 1- 2 šolski uri

Učenci spoznajo obdobje fašizma v Italiji in njegov vpliv na Slovence na Goriškem. Razumejo politike raznarodovanja, omejevanja rabe slovenskega jezika ter odpor in ohranjanje kulturne identitete slovenske skupnosti. Razvijajo razumevanje posledic totalitarnih režimov za vsakdanje življenje ljudi ter zgodovinski razvoj obmejnega prostora.

Druga svetovna vojna in oblikovanje novih mej

Čas: 1- 2 šolski uri

Učenci dobijo osnovne informacije o življenju na Goriškem pred, med in po drugi svetovni vojni, vključno z vplivom vojne na vsakdanje življenje ljudi. Spoznajo obdobje Zavezniške vojaške uprave ter delitev na cono A in cono B, ki je vplivala na življenje prebivalstva. Učenci razvijajo razumevanje nastanka današnje meje med Slovenijo in Italijo ter posledic teh sprememb za ljudi in prostor.

XX. stoletje skozi umetniška dela

Čas: 2 šolski uri

Zgodovinska obdobja spoznavamo preko umetniških del in družbenega dogajanja – pouk je zasnovan kot vodeno, interaktivno učenje. Začnemo z uvodom v zgodovino Goriške, kjer učencem predstavijo osnovni časovni in prostorski okvir.

Vse tematike se lahko izvede z učnimi listi ali brez.

3 PROGRAM ZA SREDNJE ŠOLE

Poglobljena obravnava z analitičnim in zgodovinsko-kritičnim pristopom

Tematika: Nastanek slovenske zahodne meje

Priporočen čas: 2-3 šolske ure

Uvod v razstavo se začne s kratkim filmom, v katerem zgodovinarji razmišljajo o tem, kaj pomeni zgodovina 20. stoletja na Goriškem. Njihovi odgovori, podani v slovenskem in italijanskem jeziku, že na začetku nakažejo večglasnost prostora, zaznamovanega z mejami, konflikti in »preteklostjo, ki noče izginiti«.

Razstavna pot se nadaljuje v tematskih sklopih, ki kronološko povzamejo dogajanje ter nacionalne in politične boje za prevlado v mestu: *Multikulturno mesto*, *Krvavo mesto*, *Sveto mesto*, *Okupirano mesto*, *Čigavo mesto*, *Novo mesto* in *Brezmejno mesto*. Vsak sklop osvetljuje drugo plast zgodovine in razkriva, kako se je mestni prostor skozi desetletja nenehno preoblikoval. Aktivacija obiskovalca poteka skozi celotno razstavo. Ob kronološkem prepletu dogodkov se mora namreč ves čas odločati, kateri zgodovinski interpretaciji bo sledil, a vedno z zavestjo, da je nujno spoznati obe predstavljeni naraciji. Je bila Gorica okupirana ali osvobojena? Se je zgodil čudež ali poraz pri Kobaridu? Premirje ali kapitulacija? Kje živeti po 15. septembru 1947?

Tematika: Spomin in zgodovina – vodstvo po razstavi s poudarkom na spominih

Priporočen čas: 2 šolske ure

Zgodovina območja ni bila nikoli preprosta in enako je z današnjimi medsebojnimi odnosi. Eden pomembnejših, če ne celo najpomembnejši vidik razstave je ohranjanje in seznanjanje z osebnimi zgodbami posameznikov, zgodbami, ki so se v družinah pripovedovale iz generacije v generacijo in so ključne za razumevanje nacionalnih bolečin. Te zgodbe se na razstavi obiskovalcu podajajo skorajda skrito, v majhnih prostorih, ki razkrivajo osebne stiske prebivalstva. Kdaj spregovori tudi tišina tistih skupnosti, ki so stoletja bogatile prostor, danes pa je od njih ostalo bore malo. Skozi posamezne zgodbe odstiramo kolektivne travme in razumemo kompleksnost takratnih osebnih odločitev.

Tematska vodstva:

Multikulturno mesto Gorica – Gorz - Gorizia

Čas: 1 šolska ura

Učenci se učijo o razvoju Gorica kot pomembnega obmejnega mesta, kjer so se skozi zgodovino prepletale različne kulture, jeziki in vere. Spoznajo njen geografski položaj ter pomen trgovine in mestnih pravic za njen razvoj v srednjem veku. Razumejo tudi, kako je mesto pred prva svetovna vojna postalo pomembno kulturno, vojaško in turistično središče.

Prva svetovna vojna in begunstvo

Čas: 1 šolska ura

Učenci se učijo o dogajanju na Goriška med prva svetovna vojna ter o vplivu vojne na vsakdanje življenje prebivalstva. Spoznajo množične selitve beguncev, ki so morali zapustiti svoje domove zaradi bližine fronte, ter razmere, v katerih so živeli. Razumejo posledice vojne za ljudi in prostor ter pomen teh izkušenj za zgodovinski spomin.

Fašizem in Slovenci

Čas: 1 šolska ura

Učenci spoznajo obdobje fašizma v Italiji in njegov vpliv na Slovence na Goriškem. Razumejo politike raznarodovanja, omejevanja rabe slovenskega jezika ter odpor in ohranjanje kulturne identitete slovenske skupnosti. Razvijajo razumevanje posledic totalitarnih režimov za vsakdanje življenje ljudi ter zgodovinski razvoj obmejnega prostora.

Druga svetovna vojna in oblikovanje novih mej

Čas: 1 šolska ura

Učenci dobijo poglobljene informacije o življenju na Goriška med in po druga svetovna vojna ter analizirajo vpliv vojne na družbene, politične in vsakdanje razmere prebivalstva. Spoznajo obdobje zavezniška uprava Julijske krajine in razumejo pomen delitve na cono A in cono B ter njene posledice za lokalno prebivalstvo. Razvijajo sposobnost razumevanja in vrednotenja nastanka današnje meje med Slovenija in Italija ter dolgoročnih vplivov teh sprememb na prostor in družbo.

Povojna Evropa in nastanek novega mesta – primer Nova Gorica

Čas: 1 šolska ura

Učenci dobijo poglobljene informacije o povojni ureditvi Evrope po druga svetovna vojna ter razumejo politične in družbene spremembe, ki so vplivale na oblikovanje novih meja. Na primeru Nova Gorica spoznajo razloge za nastanek novega mesta ob meji ter njegovo načrtno gradnjo kot odgovor na spremenjene razmere. Razvijajo sposobnost razumevanja in vrednotenja vpliva meje na razvoj prostora, gospodarstva in vsakdanjega življenja ljudi.

XX. stoletje skozi umetniška dela

Čas: 1-2 šolske ure

Zgodovinska obdobja spoznavajo preko umetniških del in družbenega dogajanja, pri čemer je pouk zasnovan kot vodeno in interaktivno učenje. Začnejo z uvodom v zgodovino Goriška, kjer spoznajo osnovni časovni in prostorski okvir. Učenci razvijajo razumevanje povezave med zgodovinskimi dogodki, kulturnim ustvarjanjem in vsakdanjim življenjem ljudi.

Na razpotjih zgodovine: 10 dogodkov in vprašanje drugačnega razpleta

Priporočen čas: 2-3 šolske ure

Izhajajoč iz ključnih datumov goriške zgodovine razstava ponuja pogled nazaj na odločilne dogodke 19. in 20. stoletja. Ob dejanskih zgodovinskih prelomnicah odpira tudi vprašanja, kaj bi se lahko zgodilo, če določenih dejavnikov ne bi bilo.

Skozi deset izrazitih zgodovinskih rezov v goriškem prostoru raziskuje možnosti neuresničene zgodovine – tiste, ki so jih preprečile naključne okoliščine, spodletele odločitve ali druge nepredvidene situacije. Prav ta vidik, ki ga v zgodovini pogosto ne izkoristimo kot primerjavo dejstev, razstava umešča v kontekst Mesta na meji, kjer se zgodovina pogosto odvija na presečišču različnih vplivov, interesov, usod in interpretacij.

Priporočen je za četrte letnike gimnazije z dobrim poznavanjem zgodovine, vodstvo spodbuja kritično razmišljanje in sodelovanje.

Ogled razstave je voden iz zadje sobe v prvo (v obratni smeri postavitve razstave).

4 OSNUTEK PEDAGOŠKEGA LISTA – OKVIRNIH TEM IN VPRAŠANJ

Predstavljamo **osnutek** širše zasnovanega pedagoškega lista, ki ga nato prilagodimo glede na triado, predznanje učencev in specifične potrebe posamezne šole. Vključimo lahko eno ali več vprašanj za vsak tematski sklop, pregled predmetov po posameznih prostorih ter osebne zgodbe, ki dodatno obogatijo učno izkušnjo.

Vsebino vedno vnaprej uskladimo s šolo, da zagotovimo ustreznost in največjo možno uporabnost za učni proces. Vodstvo izvedemo tudi brez dodatnih materialov.

1 GORICA PRED 1. SVETOVNO VOJNO

Gorica - mesto na meji

Goriška je bila vedno križišče v prostoru srečevanja in komunikacije med različnimi kulturami, verami, jeziki; na naravni geografski meji med Alpami in Krasom, med dolinama Soče in Vipave, med ravnino in hribovitim svetom. Zgodovinar Milko Kos zapiše:

V tem ozemeljskem prostoru, ki družijo pota iz Soške doline, iz Vipavske doline, s Krasa, iz Brd in iz Furlanije, je zraslo upravno središče in glavni sedež goriških grofov: grad, sezidan na »gorici«, in ob njem nastalo naselje, ki se od 1210 dalje imenuje trg, od zadnjih let 14. stoletja pa mesto.¹

Pred letom 1900 je bila Gorica izrazito večkulturno in večjezično mesto. V njej so živeli Italijani, Slovenci, Furlani, Judje in nemško govoreče prebivalstvo, ki so vsak na svoj način soustvarjali njen gospodarski in kulturni razvoj. Mesto je bilo stičišče različnih jezikov, ver in tradicij, kar se je odražalo v šolah, časopisih, društvih in trgovini. Srečanje različnih kultur je prispevalo k bogatemu družbenemu življenju, a hkrati povzročalo tudi napetosti glede narodnostne pripadnosti in jezika

Travnik v Gorici, hrani: Goriški muzej

¹ Kos, Milko: Urbariji Slovenskega Primorja (2/1954). *Gorica in njena grofija* (ur. S. Tavano). Gorica: Goriška Pokrajina, 2002, str. 26.

1. Ta razglednica je nastala okoli leta 1900. Opiši kaj je na njen zanimivega. Zakaj je napisana v treh jezikih? Ali veš kako ta trg imenujemo danes in kje se nahaja?
2. V kateri monarhiji je bilo to mesto in kako je bilo njeno uradno ime?
3. Kako so Gorico imenovali domačini? Po kateri roži je bila znana ? Ali je to ime danes še v uporabi? Zakaj so italijansko govoreči prebivalci želeli uporabljati Friuli Venezia Giulia/ Julijska krajina?

Nacionalizmi

V 19. stoletju so se na območju začele širiti želje po združitvi z Italijo. Italijani so začeli uporabljati ime Venezia Giulia, ki ga je leta 1863 predlagal jezikoslovec Graziadio Isaia Ascoli. V Gorici so se oblikovali italijanski in slovenski tabori, ki so imeli različne poglede na prihodnost mesta. Slovencem je bil blizu program Zedinjene Slovenije.

V drugi polovici 19. stoletja je industrializacija močno spremenila Gorico. Mesto se je hitro razvijalo, prihajali so delavci iz Furlanije, slovensko in nemško govorečih krajev. Gradili so železnice. Nastalo je večjezično okolje, kjer so se srečevale različne kulture in pojavljala vprašanja o asimilaciji priseljencev.

Kje se je razvijala nova industrija? Kaj je potrebovala za svoj zagon?

Trgovski dom

Trgovski dom v Gorici je bil središče slovenskega gospodarskega in kulturnega življenja. V njem so potekale prireditve, sestanki in trgovske dejavnosti. Do začetka prve svetovne vojne je predstavljal simbol gospodarskega napredka in narodnega povezovanja.

Trgovski dom, hrani: GKFB

Zakaj je bil Trgovski dom pomemben za Slovence v Gorici?

Katere jezike so ljudje govorili doma in v katerem učili v šoli?

V kateri ulici se danes nahaja Trgovski dom? Kaj je v njem?

2 GORICA V PRVI SVETOVNI VOJNI

Odpiranje soške fronte in boji

Z vstopom Italije v vojno maja 1915 se je odprla soška fronta, dolga skoraj 600 kilometrov. Potekala je od Rombona nad Bovcem po reki Soči do Jadranskega morja. Na Goriškem so potekali številni krvavi boji, ki so pustili hude posledice za vojake in prebivalstvo. Gorica je postala središče vojnega dogajanja.

Kdaj se je odprla soška fronta?

Zakaj je bila Gorica pomembna v času bojev?

Odhod beguncev

Ob začetku vojne so morali številni prebivalci Gorice in okolice zapustiti svoje domove. Zaradi nevarnosti napadov so jih oblasti preselile v begunska taborišča v notranjost Avstrije in na Štajersko. Begunci so trpeli pomanjkanje hrane in stikov s svojimi domačimi. Mnogi se po vojni niso nikoli več vrnili domov.

Fran Tratnik, Begunci III, 1916 – 1917, hrani: MNSZS

Zakaj so morali prebivalci Gorice zapustiti svoje domove?

Kakšno je bilo življenje beguncev med vojno?

Propaganda

Med vojno so tako italijanske kot avstrijske oblasti uporabljale propagando, da bi ohranile podporo prebivalstva. Ljudem so predstavljali vojno kot boj za domovino in svobodo. Plakati, časopisi in govorci so širili državna sporočila. Propaganda je vplivala na razmišljanje ljudi, a tudi povzročala nezaupanje in sovraštvo med narodi.

Vojna v slikah, hrani GKFB

Kaj pomeni beseda »propaganda«?

Kako je propaganda vplivala na prebivalce Gorice?

Življenje v času vojne

Življenje v vojni Gorici je bilo zelo težko. Moški so bili na fronti, ženske pa so prevzele delo v tovarnah in na poljih. Mesto je trpelo zaradi bombardiranj, pomanjkanja hrane in strahu. Kljub nevarnostim so ljudje skušali ohraniti vsakdanje življenje, pomagali vojakom in skrbeli za otroke.

Kako se je življenje v Gorici spremenilo med vojno?

Katere težave so pestile prebivalce v tem času?

Železniška postaja v Gorici, hrani: Goriški muzej

Za italijansko zgodovino je bila osvoboditev Gorice leta 1916 simbol nacionalne združitve in zmage. Mesto je postalo del zahtevanih ozemlj, kar so zgodovinarji označili kot uresničitev italijanske težnje po "irredenti" ozemljih. Osvoboditev je močno zaznamovala spomin prebivalcev in se je zapisala v italijansko zgodovinsko pripoved kot simbolni dogodek prve svetovne vojne.

Zakaj je italijanska zgodovina opisovala osvoboditev Gorice kot pomemben dogodek?

Kaj pomeni izraz "irredenti" in kako se povezuje z Gorico?

3 ŽIVLJENJE V KRALJEVINI ITALIJI

Rapalska pogodba in nove meje (1920)

Po Rapalski pogodbi leta 1920 je Gorica skupaj z velikim delom Goriške pripadla Kraljevini Italiji. Meja med Italijo in novo državo Kraljevino SHS je razdelila slovensko ozemlje. Mnogi prebivalci so se znašli v tuji državi, ki ni bila naklonjena prebivalcem drugih jezikovnih skupin. Za Italijo je to pomenilo širitev ozemlja, za Slovence pa začetek obdobja negotovosti in sprememb.

Kaj je določila Rapalska pogodba leta 1920?

Kako je pogodba vplivala na Slovence v Gorici?

Razglednica Gorice. Hrani: GKFB

Ali si to podobo mesta že videl? Kje so razlike s prejšnjo podobo?

Italijanizacija in tujerodni prebivalci

Po priključitvi Italiji so oblasti začele načrt italijanizacije prostora, torej širjenje italijanske kulture in jezika. Slovenci so bili označeni kot alogeni, prebivalci neitalijanskega porekla. Nemško govoreče prebivalstvo se je večinoma izselilo. Zapirali so slovenske šole, društva in časopise. Ljudje so izgubljali možnost, da bi javno uporabljali svoj jezik in ohranjali lastno kulturo. Do konca dvajsetih let je fašistični režim prepovedal skoraj vse dejavnosti Slovencev v Gorici. Slovenski jezik v javnosti ni bil dovoljen, šole in kraji so se poitalijančevali. Fašisti so ukinili društva, zamenjali slovenske učitelje in duhovnike z Italijani ter uvedli svoje organizacije. Naslednje leto so zaprli tudi politične stranke, časopise in zadrage.

Kaj pomeni besedai “alogeni”?

Kaj je bil cilj italijanizacije? Kako se je izvajala?

Nov šolski sistem in prepoved slovenske kulture

V šolah so uvedli italijanski učni jezik. Slovenskim učiteljem so zamenjali z italijansko govorečimi, slovenske učbenike pa italijanskimi. Je postala orodje za poučevanje v italijanskem duhu in za izbris slovenskega jezika iz javnega življenja. Od mladih let so bili vključeni v italijanske vzgojne organizacije, ki so promovirale športno vzgojo in disciplino.

Kakšen je bil učni jezik v šolah po letu 1920?

Zakaj je bila prepoved uporabe slovenščine pomembna za ohranjanje identitete?

Novi priseljenci

Italijanske oblasti so na novo prisvojena ozemlja naselile nove italijanske priseljence, večinoma uradnike, učitelje in vojake. Namen je bil spremeniti narodnostno podobo mesta in zmanjšati vpliv Slovencev, ki so jih izseljevali na jug. To je povzročilo spremembe v vsakdanjem življenju in napetosti med staroselci in novimi prebivalci. Veliko ljudi je migriralo v Kraljevino SHS in Argentino.

Zakaj so se v Gorico priseljevali Italijani iz drugih regij?

Kako je obnova mesta spreminjala njegovo podobo?

Upor

Proti nasilni italijanizaciji so se Slovenci povezovali v skrivne organizacije. Črni bratje, ilegalno organizirana skupina mladih goriških dijakov, so se s širjenjem letakov in simbolov upirali fašistični oblasti. Njihov pogum je postal simbol odpora proti zatiranju, zaradi svojega delovanja so bili preganjani in trpičeni.

Kdo so bili Črni bratje?

Kaj pomeni kratica TIGR?

4 DRUGA SVETOVNA VOJNA

Začetek vojne (1940–1941) in upor

Leta 1940 je Italija vstopila v drugo svetovno vojno na strani Nemčije. Iz Gorice so italijanske sile napadle in okupirale dele Jugoslavije, med drugim Ljubljansko pokrajino. Gorica je postala vojaško pomembno mesto, kjer so se zbirale vojaške enote, pripravljene na spopade. Septembra 1943, po kapitulaciji Italije, se je začela t.i. goriška fronta. Italijanski partizani so se pridružili slovenskim partizanom v boju

proti nemškim okupatorjem.. To je bila ena prvih pomembnih akcij skupnega odporniškega gibanja.

Kdaj je Italija začela sodelovati v vojni?

Kapitulacijo Italije septembra 1943 imenujejo v italijanskem zgodovinopisju "Armistizio" – premirje. Kaka je razlika? Zakaj se isti dogodek imenuje drugačno v obeh zgodovinskih učbenikih?

Odpor in partizansko gibanje

V času okupacije so se številni prebivalci in partizanske enote uprli nemškemu in fašističnemu nadzoru. Italijanski partizani brigade Garibaldi so se borili skupaj s slovenskimi partizani proti okupatorjem in branili civilno prebivalstvo, čeprav je bilo življenje nevarno in polno izzivov.

Kako je potekal narodnoosvobodilni boj na Primorskem?

Koncentracijska taborišča in nasilje

Med vojno so odprli koncentracijska taborišča, kamor so deportirali slovensko in italijansko, v veliki večini judovsko prebivalstvo. Judovsko skupnost iz Gorice so novembra 1943 deportirali v Auschwitz. Civilisti so bili pogosto žrtve nasilja; aprila 1945 so četniki pobili več kot petdeset civilistov, spomenike so razstrelili, mesto pa je bilo polno strahu.

Kaj so bila koncentracijska taborišča? Kje je Auschwitz? Kaj je se je zgodilo z judovsko skupnostjo v Gorici?

Kdo so bili okupatorji v Gorici med vojno?

Gorica je bila v času vojne hudo bombaridana. Katere so bile strateške točke bombnih napadov?

Živel smo potem na Piacuti. Imeli smo okno s pogledom na hribe, v rokah sem imela otroka in trudila sem se ga umiriti, ko se je iznad hriba pokazalo letalo, eno! V nekaj sekundah se je hiša tresla ... kriki ... trušč. Kaj se je zgodilo. To letalo, ki sem ga videla, je spustilo ves preostanek (bomb, op.a.) na vogalu med Viale XX settembre in Via Zorutti. Umrlo je veliko ljudi. Očitno je vrgel dol vse, kar je imel ... Renata S.

5 ZAVEZNIŠKA VOJAŠKA UPRAVA

Zasedba ali osvoboditev Gorice - 1. maj 1945

Prvega maja 1945 v Gorico prispe Jugoslovanska ljudska armada. V štiridesetih dneh je prišlo do veselja ob koncu vojne, obenem pa tudi so nasilja nad prejšnjo oblastjo in maščevanja. Ljudje, ki so jih sumili kolaboracije so bili odpeljani iz domov, zaprti v mestnih zaporih in tudi deportirani. Nekateri so bili kasneje izpuščeni, več sto ljudi pa je umrlo ali izginilo v kraških jamah.

Kdo je 1. maja 1945 zasedel Gorico? Kdo osvobodil? Zakaj je to pomembno, ko govorimo o koncu druge svetovne vojne v Gorici? Kako se vsaka skupnost tega spominja?

Kaj so foibe?

Cona A in Cona B - 12. junij 1945

Maja so na območje Goriške prispeli tudi zavezniki, ki so se pomikali iz Italije. 12. junija 1945, z novim sporazumom, je na območju nastala začasna meja in Zavezniška vojaška uprava. Julijsko krajino se je razdelilo na cono A in cono B, vmes je potekala Morganova linija - od Debelega rtiča čez Kras in Vipavsko dolino do Bovca. Zahodno cono A je upravljal zavezniška vojska, vzhodno cono B pa Jugoslovanska armada. To je bilo pomembno za pripravo nove meje med Italijo in Jugoslavijo, ki je kasneje določila, katera območja pripadajo posamezni državi.

Kdo je prevzel oblast v Gorici 12. junija 1945? Zakaj je bil prihod zaveznikov pomemben za oblikovanje nove meje?

Kdo je vodil cono A in kdo cono B? Kako so ljudje to sprejemali?

Demonstracije in nova meja (1945–1947)

Med letoma 1945 in 1947 so v Gorici potekale demonstracije. Nekateri so želeli, da Gorica pripada Italiji, drugi Jugoslaviji. Pomembni sta bili demonstraciji 26. in 27. marca 1946, ko je bila v mestu medzavezniška komisija. 15. septembra 1947 je bila določena nova meja: središče Gorice je ostalo Italiji, vzhodno predmestje pa je pripadlo Jugoslaviji.

Kaj pomeni ZVU? Kako se imenuje linija med cono A in cono B?

Zakaj so v Gorici potekale demonstracije med letoma 1945 in 1947?

Kaj je določila nova meja septembra 1947? Zakaj se je imenovala "začasna"?

Vstop Slovenije v Evropsko unijo (2004)

Slovenija je 1. maja 2004 postala članica Evropske unije. To pomeni, da so državljani lahko svobodno potovali, študirali in delali v drugih državah EU. Države članice sodelujejo pri trgovini, varstvu okolja, izobraževanju in miru. Za Gorico in okoliška območja je vstop pomenil lažji prehod meja in več povezovanja med prebivalci Italije in Slovenije.

Kdaj je Slovenija postala članica Evropske unije?

Kako članstvo v Evropski uniji in schengenskem območju vpliva na življenje ljudi v krajih na meji?

LIKOVNA DELA IN RAZUMEVANJE XX. STOLETJA

Tematski sklop (predvideno 2 šolski uri)

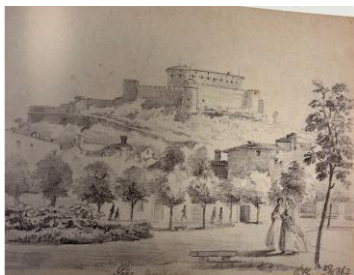
Zgodovinska obdobja spoznavamo preko umetniških del in družbenega dogajanja – pouk je zasnovan kot vodeno, interaktivno učenje. Začnemo z uvodom v zgodovino Goriške, kjer učencem predstavijo osnovni časovni in prostorski okvir.

V vsaki sobi nato podamo kratek uvod v izbrano obdobje ter izpostavimo ključne značilnosti časa. Sledi ogled likovnega dela, ki služi kot izhodišče za pogovor. Učence spodbujamo k izražanju prvih vtisov in občutkov, nato jih usmerjamo k razmišljanju o sporočilu umetnine (v reprodukciji) ter njenem zgodovinskem kontekstu. Pomemben del je razprava, kjer učenci postavljajo vprašanja, izmenjujejo mnenja in razvijajo kritično mišljenje. Govorimo tudi o literarnih delih in spodbujamo aktivno sodelovanje in povezovanje vsebin.

Na koncu sledi skupna refleksija, kjer učenci povzamejo ključna spoznanja ter povežejo obdobja v celovito razumevanje zgodovine.

UMETNIŠKA DELA, KI JIH OPAZUJEMO IZ HISTORIČNEGA VIDIKA

MULTIKULTURNO MESTO - Soba 1

Pavel Künl, Veduta Gorice, 1867, sig. in dat. d. sp., 153 x 291 mm, hrani: Narodna galerija, reprodukcija

KRVAVO MESTO – Soba 2

Fran Tratnik, Begunci III, 1916 – 1917. Hrani: Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, reprodukcija

Veno Pilon, Voditeljica boja, 1914, svinčnik/papir. Hrani Pilonova galerija Ajdovščina, reprodukcija

SVETO MESTO - Soba 3

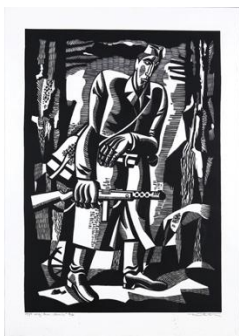

Tone Kralj: Rapallo, 1943. Hrani Pokrajinski muzej Koper

OKUPIRANO MESTO – Soba 5

Zoran Mušič, Dachau, 1945, Sepia na papirju. Hrani: Moderna galerija, reprodukcija

Ive Šubic, *Kurir*, 1975, linorez. Hrani: Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, reprodukcija

ČIGAVO MESTO – Soba 6

Jože Kjačič: Stara pravda 1713–1945, maj 1945. Hrani: Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, reprodukcija

NOVO MESTO - Soba 7

Tone Kralj: Gradnja Gorice, 1948 MNSZS / Tone Kralj: Gradnja Nove Gorice, 1950. Hrani Mestna občina Nova Gorica

PREDMET AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO

Razstava nima posebej zasnovanih pedagoških programov, ki bi neposredno in ciljno naslavljali učne vsebine predmeta aktivno državljanstvo. Kljub temu pa ponuja številne možnosti za smiselno vključevanje teh tem v učni proces. Skozi posamezne zgodbe in tematske sklope, predstavljene v vsaki sobi, lahko z učenci odpiramo razprave ter izpostavljajo konkretne primere, ki osvetlujejo ključne vidike aktivnega državljanstva, kot so odgovornost posameznika, družbena angažiranost, solidarnost in kritično razmišljanje.

Razstava tako omogoča interdisciplinaren pristop in spodbuja učence k povezovanju vsebin z lastnimi izkušnjami ter aktualnimi družbenimi vprašanji. Učitelji lahko obisk smiselno nadgradijo z vnaprejšnjo pripravo ali naknadno refleksijo v razredu.

Predvideno trajanje obiska je ena do dve šolske ure.

Migracije in identiteta

Čas: ena šolska ura

Migracije spremljajo ljudi že od nekdaj. Ljudje so se selili, ker so iskali boljše pogoje za življenje, hrano in varnost, ali pa so morali zapustiti svoj dom zaradi vojn in nevarnosti. Tudi danes se ljudje selijo iz različnih razlogov, zato so migracije pomemben del sveta, v katerem živimo. Učenci ob tej temi spoznavajo, zakaj se ljudje selijo, ter razvijajo razumevanje, spoštovanje in empatijo do ljudi z različnimi življenjskimi zgodbami.

Pomemben del učne ure je tudi razmislek o identiteti. Učenci raziskujejo, kdo so, kaj jih določa in po čem so si med seboj podobni ali različni. Spoznavajo, da se identiteta skozi čas spreminja in oblikuje glede na naše izkušnje, okolje in odnose z drugimi. S pomočjo primerov iz preteklosti in sedanjosti učenci razvijajo razumevanje, da ima vsak posameznik več plasti identitete.

Človekove pravice in sobivanje

Čas: ena šolska ura

Tema vodenega ogleda človekove pravice in sobivanje učencem na razumljiv način približa osnovne človekove pravice. Učenci spoznavajo multikulturna okolja, nacionalizem in preko obdobja vojn v 20. stoletju kršenja človekovih pravic. Ob primerih iz vsakdanjega življenja razmišljajo o pravičnosti, enakosti in spoštovanju ter razvijajo občutek za odgovorno ravnanje do sebe in drugih.

Pomemben del ogleda je tudi razumevanje sobivanja. Učenci raziskujejo, kako lahko različni ljudje živimo skupaj v miru in sodelovanju. Spoznavajo pomen strpnosti,

sprejemanja drugačnosti in kritičnih trenutkov v zgodovini 20. Stoletja. Skozi konkretne situacije se učijo, kako njihova dejanja vplivajo na skupnost in kako lahko sami prispevajo k prijetnemu in enakemu okolju.

Pred in po ogledih razstave ponujamo tudi ogled dokumentarnega filma, na izbor sta filma

Moja Meja (r. Anja Medved, Nadja Velušček), Kinoatelje, 2002

Mesto na travniku ((r. Anja Medved, Nadja Velušček), Kinoatelje, 2004

5 KONTAKT

Vodja EPICentra: Jani Rijavec, jani.rijavec@go2025.eu

Za vse dodatne informacije smo vam na voljo na elektronskem naslovu epic@go2025.eu

ali na telefonski številki 00386 51 222 045.

Za vse ostale informacije obiščite: <https://www.go-epic.eu>

Pred EPICentrom je urejeno parkirišče za obiskovalce, za stavbo železniške postaje, ki je pet minut hoje stran, je avtobusno postajališče.

Dostop je omogočen tudi gibalno oviranim osebam.

6 CENIK

Pedagoški program

za razrede od 15 do 25 učencev, dijakov - trajanje 3 šolske ure, tema po izboru
Cena: 4,00 eur na učenca/dijaka

Vodenje po programu

NA RAZPOTJIH ZGODOVINE: 10 dogodkov in vprašanje drugačnega razpleta
Cena: 8,00 eur na dijaka

Izvedba vodenega pedagoškega programa z ogledom dokumentarnega filma

Cena: 7,00 eur na dijaka (celodnevni program za šole)

*vse cene vsebujejo DDV

Za vse informacije in dodatne predstavitve: epic@go2025.eu

